

KATHARSİS FENOMENİNİN ALEVİ CEM RİTÜELLERİNDE MÜZİK ÜZERİNDEN İNŞASI: MERSİYE ÖRNEĞİ

CONSTRUCTION OF THE PHENOMENA OF CATHARSIS THROUGH MUSIC IN ALEVİ CEM RITUALS: AN EXAMPLE OF ELEMENT

VOLKAN KAPTAN*

Sorumlu Yazar

Öz

Aristoteles, Poetika adlı eserinde yer alan tragedide katharsis fenomenini sanat üzerinden bir arınma olarak açıklar. Aristoteles'te bu durum korku ve acılardan arınma şeklindedir. Dolayısıyla korku ve acılardan arınma durumu Aristoteles perspektifinden psikolojik bir temellendirmeyi içerir. Aristoteles'in tragedide psikolojik bir temellendirmeye dayandığı katharsis fenomeni daha sonraki süreçte özellikle sosyal bilimler başta olmak üzere farklı disiplinler tarafından da yaygın bir şekilde kullanılır. Türk kültürü özelinde ele alındığında katharsis fenomeni birçok sahada vücut bulur. Bu bağlamda katharsis fenomeninin ortaya çıktığı sahalardan biri Alevi cem ritüelleridir. Alevi cem ritüellerinde Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilişine binaen yazılan mersiyeler bu manada ritüele katılan eyleyicilerde katharsisin oluşmasını sağlayan tür olarak dikkat çeker. Alevi cem ritüelleri çerçevesinde mersiye özelinde ortaya çıkan katartik durum, Aristoteles'in Tragedyadaki katarsis durumundan farklılık arz eder. Tragedyada meydana gelen katarsis durumu korku ve acılardan sıyrılma şeklinde iken; Alevilikte mersiyeler özelinde ele alındığında meydana gelen tragedide yer alan acı ve korkunun dışında seküler manada duyguların Husserl'ci bir tabirle askıya alınması (*epoke*) şeklindedir. Bu bağlamda katartik durumunun ortaya çıkmasını sağlayan temel unsurlar ise, söz, ezgi, ritim ve makamsal yapı olarak karşımıza çıkar. Bu çalışma gerek literatür gerekse etnografik çalışmalar neticesinde cem ritüellerinde bilhassa “Bugün Matem Günü Geldi Ah Hüseyin'im Vah Hüseyin'im” adlı mersiye ekseninde ortaya çıkan katharsis fenomeninin müzik üzerinden nasıl inşa edildiğine odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Alevilik, Katharsis, Mersiye, Cem Ritüelleri.

Abstract

In the tragedy in his work Poetics, Aristotle explains the phenomenon of catharsis as a purification through art. In Aristotle, this situation is in the form of purification from fear and pain. Therefore, the state of being free from fear and pain includes a psychological justification from the Aristotelian perspective. The phenomenon of catharsis, which Aristotle based on a psychological basis in tragedy, was later widely used by different disciplines, especially social sciences. When considered specifically in Turkish culture, the phenomenon of catharsis occurs in many areas. In this context, one of the fields where the phenomenon of catharsis emerges is Alevi cem rituals. In Alevi cem rituals, Hz. In this sense, the elegies written after the murder of Hussein in Karbala draw attention as a genre that creates catharsis in the actors participating

Araştırma Makalesi / Künye: KAPTAN, Volkan. “Katharsis Fenomeninin Alevi Cem Ritüellerinde Müzik Üzerinden İnşası: Mersiye Örneği”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 116 (Aralık 2025), s. 119-133. [https://doi.org/ 10.60163/tkhcbva.1601835](https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1601835)

* Öğr. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuarı Çalgı Eğitimi Bölümü, E-mail: vkaptan@nku.edu.tr, ORCID: 000-0003-0135-4348

in the ritual. The cathartic state that occurs specifically in the elegy within the framework of Alevi cem rituals differs from the catharsis state in Aristotle's Tragedy. While the state of catharsis that occurs in tragedy is in the form of getting rid of fear and pain; When elegies are considered specifically in Alevism, apart from the pain and fear in the tragedy that occurs, in the secular sense, it is the suspension of emotions (epoke) in a Husserlian term. In this context, the basic elements that enable the cathartic state to emerge are words, melody, rhythm and modal structure. As a result of both literature and ethnographic studies, this study focuses on how the phenomenon of catharsis, which emerges in cem rituals, especially around the elegy called "Today is the Day of Mourning, Ah Hüseyin'im, Vah Hüseyin'im", is constructed through music.

Key Words: Music, Alevism, Catharsis, Elegy, Cem Rituals.

Giriş

İnsanlık tarihi içerisinde her toplum nezdinde sosyokültürel bir fenomen olarak müziğe farklı işlevler yüklenir. Örneğin, Eski Orta Asya Türk topluluklarında dini önderler olarak kabul gören şamanlar özelinde müziğin farklı işlevleri vardır. Bu çerçevede eski Orta Asya'da müzik; şamanlar tarafından sağaltım, esrime, efsun ve katarsis amaçlı bir araç olarak kullanılmıştır. Kimi toplumlarda ise müzik, bir iletişim aracı olarak kullanılır ve kültürün içerisinde gömülü olarak yer alır. Antik Yunan döneminde Pythagoras'çılar da müziğe farklı fonksiyonlar yüklemişler ve müziği ruhun günahlardan arınması bağlamında araçsallaştırmışlardır (Ersanlı, 2011, 108). Dolayısıyla Antik Yunan'da katharsis, ruh ekseninde ihtiras ve zarar veriri duygulardan arınma ekseninde müziksel manada kullanılmış bir terimdir.

Türk kültür toplum yapısı özelinde ele alındığında rölativizm ekseninde her topluluğun müziğe yaklaşımı farklılaşır. Dolayısıyla müzik fenomeni kendi kültürel bağlamında tanımlanır ve ifade edilir. Bu çerçevede müziğin sosyokültürel bağlamı dikkate alındığında kolektif belleğin inşası, nakli ve sürekliliğinin meydana gelmesinde fonksiyonları daha görünür hale gelir. Örneğin İç Anadolu'da Ankara'da ferfene gecelerinde müzik bir eğlence unsuru olarak tahayyül edilirken; Mevlevilikte müzik teolojik bir unsur olarak Mevlevilerin Mevlevi Ayinleri olarak ifade ettikleri ritüellerde Allah'a ulaşmak adına araçsallaştırılmış bir fenomen olarak karşımıza çıkar. Alevilik teolojisi içerisinde incelendiğinde de müziğe farklı fonksiyonlar yüklenildiği müşahade edilmektedir.

Alevi cem ritüelleri içerisinde yer alan mersiyeler Aristoteles'ci bir tabirle müzik üzerinden katharsis fenomeninin ortaya çıktığı tür olarak dikkat çeker. Başka bir ifadeyle belirtmek gerekirse Alevi cem ritüellerinde seslendirilen mersiye örnekleri, insanların zaman, mekân ve dünyevi duygularının ortadan kalkmasına olanak sağladığı; ruhsal bir arınmanın meydana geldiği bir müzik türü olarak görünürlük kazanır.

1. Katharsis Teriminin Etimolojisi ve Semantiği

Yunanca bir terim olan katharsis, etimolojik olarak "cata edatı ve" "airo fiilinden" meydana gelir (Dönmez, 2003, 1). Semantik açıdan ise katharsis birbirinden farklı olguları işaret eder. Bu minvalde katharsis terimi tıp perspektifinde "birine ilaç vermek" genel kullanım alanında "arıtmak"; teolojik açıdan ise "temizlenmek" demektir (Dönmez, 2011, 233). Türkçe'deki kullanımına bakıldığında ise katharsisin semantik olarak belirli bir arınmayı, temizlenmeyi ifade eder ve katarsis kavramı, birbirinden farklı bir gerginliği bitirme, bu manada bir rahatlama duygusunun oluşmasını sağlama ve bireyde boşalmanın sağlanması süreçlerini ihtiva eder (Ersanlı, 2011, 108).

Katharsis, Türkçe’de kullanım şekli ile ilk olarak psikolojik rahatlamayı imler. Bunun yanı sıra Dönmez (2003, 2), katharsisin “bazı cisimlerin damıtılmasını ya da temizlenmesini” işaret ettiğini belirtir. Fuhrmann’a (1973, 98; 1982, 166) göre ise katharsis salt psikolojik bir olgu olarak değerlendirilmemeli; aynı zamanda ahlaki manayı haiz olan bir süreç olarak da tahayyül edilmelidir. Dolayısıyla semantik olarak katharsis ahlaki bir gönderimde de bulunur. Tarihsel süreç içerisinde katharsisin kullanım sahalarına bakıldığında birçok disiplin tarafından tercih edilen bir fenomen olduğu müşahade edilmektedir.

2. Katharsis Fenomenine Genel Bir Bakış

Katharsis teriminin sanat özelinde ilk kez Aristoteles tarafından milattan önce üç yüz ellili yıllarda kullanıldığı ifade edilir. Can (2006, 63), Grek felsefesinin bir kavramı olarak katharsis fenomeninin Aristoteles’in yanı sıra Platon gibi düşünürlerin yapıtlarında da yer aldığını fakat Aristoteles ve Platon’un katharsisi ele alışlarının birbirinden farklı olduğunu belirtir. Örneğin Platon’da katharsis kavramının temel gayesi epistemik manada ideaya varabilmek adına kullanılan bir yöntemdir. Dolayısıyla bilgi mahiyetinde bir oluşumdur. Aristoteles de ise katharsis genelde sanatın özelde ise müziğin bu manada yaratmanın bir şartı olarak tahayyül edilir (Can, 2006, 63). Bu manada Katharsis terimi, Aristoteles’in Poetika’sında zikredildiği sanat üzerinden “ortaya çıkan arınmadır” (Duman, 2020, 74). Başka bir ifadeyle Aristoteles, Poetika adlı eserin altıncı bölümünde tragedyayı salt bir öykü olarak değerlendirmez. Aristoteles Tragedyanın ödevini, acıma, tutku, korku ve bu ruh durumlarından arınma şeklinde ifade eder ve katharsis fenomenine göndermede bulunur (Aristoteles, 1993, 22). Dönmez’e (2003, 6) göre “katharsisi sağlayan en önemli duygu” acımadır. Katharsisin diğer önemli unsuru olan korku ise izleyicinin izlediği bir öykünün içerisinde “kendini kahramanın yerine koyduktan sonra” ortaya çıkan acıma duygusu sonucu öyküde yer alan faciadan korkması şeklinde vücut bulur.

Aristoteles (1995, 108), *Retorik* adlı eserinde korkuyu aynı zamanda ilerleyen süreçlerde herhangi bir kötü durum karşısında ortaya çıkabilecek “acı ve rahatsızlık” şeklinde tanımlar. Dönmez’in katharsisin sağlanmasında en önemli unsur olarak gördüğü acıma ise; hak etmediği halde başına kötü bir durum gelmiş kişinin yaşadığı olumsuzlukları biz ya da bir yakınımızın da yaşama olasılığını varsayıp hissettiğimiz acı durumu şeklinde tanımlanır (Aristoteles, 1995, 116-117). Aristoteles (1995, 117), acıma hissi veren durumları da “ölüm, bedensel yaralanmalar ve dertler, yaşlılık, aç kalma” olarak açıklar. Bu bağlamda Aristoteles’in perspektifinden acıma, hak etmediği duruma gelen kişiye karşı hissedilir; korku ise bize benzer kişiye karşı duyulur (Akpınar, 2017, 32).

Aristoteles, katharsisi arınma olarak ele aldığı tanımlamalarda katharsisi bir bakıma psikolojik olarak temellendirmeye çalışır. Aristoteles’in Poetika’sında yer alan tragedide arınma ise herhangi bir nesne özelinde, yani nesnenin arınması, herhangi bir nesne tarafından meydana gelen arındırılma ve herhangi bir etkiye maruz kalma sonucu meydana gelen arınma şeklinde üç biçimdedir.

Irvin Yalom (2012, 123) da katharsisi psikolojik bir olgu olarak değerlendirir ve katharsisi “öz olarak içte tutulan olumlu veya olumsuz duyguların dışavurumu” olarak ifade eder. Olumlu ya da olumsuz duyguların dışavurumu, Aristoteles için insanda pozitif etki yaratan bir süreç olarak imgelenir. Dolayısıyla Aristoteles adına katharsis, pozitif manada bir coşku sonucu ortaya çıkan gerilimin nihayetinde meydana gelen bir rahatlamadır (Süzen, 2012, 23).

Aristoteles'in katharsisi psikolojik temellendirme çabaları daha sonraları farklı araştırmacılar için de esin kaynağı oluşturmıştır. Örneğin katharsis, Psikanalizin kurucusu Sigmund Freud tarafından "saldırgan bir eylem tamamlandığında bireyin iç baskısının azalması" şeklinde ele alınır (Florea, 2013, 351). Ayrıca Freud ve Breuer, *Histeri Üzerine Çalışmalar* adlı eserde katartik yöntem olarak ifade ettikleri tekniklerini anlatır. Mezkûr eserde Freud ve Breuer, katartik yöntemin histerinin oluşma saiklerini yok edemediğini bu manada herhangi bir belirti olmasa bile onun yerine yenilerinin meydana gelebildiğini ifade eder (Köybaşı, 2020, 206). Bu bağlamda katharsis, psikoloji bilimi perspektifinde olumsuz duyguların boşaltılması ve bunun sonucunda ruhun, bedenın kötü olarak ifade edilen "kendi duygulardan arınması", stres havasından sıyrılması şeklinde yorumlanır (Bağır, 2018, 44).

Katharsis, Aristoteles'ten sonra farklı disiplinlerde çalışan birçok kişi tarafından da benimsenir. Bu çerçevede kimi yazarlar tarafından katharsisin "ahlaki, tıbbi, yapısal ve entelektüel bir olgu olarak" dört farklı kullanım sahasına sahip olduğu ifade edilir (Golden, 1976, 437). Akpınar (2020, 2) da Golden ile aynı minvalde katharsis argümanlarını ele alır ve bu argümanları ahlaki, tıbbi, bu manada oluşan yapısal bir biçim ve entelektüel bir aydınlanma tasviri olarak telakki eder.

Golden'a (1976, 438) göre Katharsisi ahlaki ve tıbbi yönden tanımlayanlar "yorumlarını dış gerekçelerle" ilişkilendirir. Bu manada Psikanaliz perspektifinde katharsis duyguların bilinçdışına itilip hastanın duygularından arınması başka bir ifadeyle kurtarılması şeklinde nitelendirilir. Dolayısıyla katharsis semantik açıdan arınma, temizlenme olarak kullanılır (Ersanlı, 2011, 108). Yapısal ve entelektüel teoriler ise Aristoteles'in Tragedyası ekseninde katharsis fenomenini ele alıp "görüşlerini bu teoriye dayandırır" (Golden, 1976, 438).

Bu kullanım sahalarının dışında literatürde katharsisin gerek sanatsal gerekse politik amaçlı kullanımlarına da rastlanır. Akpınar'a (2020, 3) göre her ne kadar farklı disiplinlerde katharsis kavramına yer verilse de katharsis temel estetik manasında bir mefhumdur. Dolayısıyla katharsisin estetik olma durumunu ikincil plana atmamız gerekir.

3. Müzik Özelinde Katharsis Fenomeni

Kültürel bir ifade biçimi olarak müzik fenomenine insanlık tarihi içerisinde her toplum nezdinde farklı fonksiyonların yüklendiği bilinir. Örneğin Eski Orta Asya Türk topluluklarında dini önderler olarak kabul gören şamanlar özelinde müziğin farklı işlevleri vardır. Bu çerçevede eski Orta Asya'da müziğin şamanlar tarafından sağaltım, esrime, efsun ve katarsis amaçlı bir araç olarak kullanıldığı bilinir. Bir başka örnekte Pythagorasçılar müziğe farklı fonksiyonlar yüklemişler ve müziği ruhun günahlardan arınması bağlamında araçsallaştırmışlardır (Ersanlı, 2011, 108). Dolayısıyla Pythagorasçılar tarafından müzik özelinde katharsis, eski Yunan düşüncesinde ruhun ihtiras ve tutkulardan arınması şeklinde tercih edilmiş bir mefhum olarak dikkat çekmektedir.

Yunan felsefesinde Aristoteles de müziğin insan, evren ilişkisi içerisindeki yerine değinen düşünürlerden biridir. Aristoteles, Poetika adlı eserinde müziğin iki farklı amaçla kullanımına değinir ve bu amaçları eğitim ve katartik olarak açıklar. Dolayısıyla Aristoteles toplulukta var olan dinsel ayinlerin içerisinde yer alan müziksel unsurlar nedeniyle müziği "bir arınma biçimi" olarak ifade eder (Can, 2006, 63). Aristoteles, katharsisin müzik üzerinden dinsel ayinlerde oluşmasını ise psikolojik nedenlerle ilişkilendirir. Burkert, Aristoteles'in müziksel katarsisinin altında yatan psikolojiye

dair kanıtları, merhum yazar Aristides Quintilianus'un müzik üzerine yazdığı bir metinden alıntı yapar. “Baküs ve benzeri ayınlerin, daha az eğitilmiş insanların, yaşam tarzlarından veya bazı talihsizliklerden kaynaklanan kaygı duygularının (πτοήσις), melodiler ve danslar yoluyla temizlendiği (ἐκκαθαίρηται) belirli bir mantığı olduğunu” ifade eder (Ugolini, 2016, 30). Jonathan Lear’a (1988, 299) göre “katharsis duygusal açıdan patolojik bir durumun tedavisidir: tragedi kişinin sağlıksız bir şekilde bastırılmış duyguları veya zararlı duyguları dışarı atmasına veya bunlardan kurtulmasına yardımcı olur.” Lear bu yorumun müzik üzerinden sağlandığını düşünür.

Türk dünyasına bakıldığında ise ninniler birbirinden farklı fonksiyonlar yüklenmiş bir ağıt türüdür ve bu çerçevede ninni, “Türk topraklarında söyleniş şekilleri ve terim farklılıkları olsa da kadın tarafından hece ölçüsüyle bebeğine ezgili bir şekilde söylenen, çift yönlü katarsis sağlayan” ekseriyetle anonim olarak kabul edilen halk şarkıları şeklinde tanımlanır (Çakmak, 2023, 301-302). Ninni söylemede sözlerin yanı sıra etkin rol oynayan melodi ve ritim; “hatırlamayı kolaylaştırıcı bir hafıza güçlendirici olduğu gibi duygu dünyasına direkt temas eden katartik bir işlevi de” yerine getirir (Çakmak, 2023, 306).

Türk müzik kültüründe arabesk türü özelinde de müzik üzerinden katarsis olgusunun ortaya çıktığı müşahade edilir. Dönmez (2011, 228), Katharsis ile ilgili çalışmasında müzik fenomeninin katharsisin oluşmasına nasıl bir olanak sağladığını ele alır ve bu manada müzik gerek melodi, ritim gerekse sözel unsurlar üzerinden katharsisin ortaya çıkmasına olanak sağlar. Dönmez müziğin yapısal unsurları olan bu olguları düğüm ve çözümleme ve buna bağlı meydana gelen gerginlik ve rahatlama durumlarıyla ilişkilendirir ve bu sayede katharsis fenomeninin meydana geldiğini belirtir. Yine Türk müzik kültürü içerisinde gerek Mevlevilik gerekse etno-dinsel bir zümre olarak Alevilerin cem ritüellerinde ortaya konan müzik pratikleri özelinde katarsis fenomeninin müzik üzerinden sağlandığı müşahade edilir. Bu çerçevede makalenin konusunu teşkil eden Alevi cem ritüellerinde seslendirilen mersiye türündeki manzumelerin nasıl bir katartik durum ortaya koyduğunu açıklamadan önce Aleviliğin tarihini açıklamak yerinde olacaktır.

4. Alevilik Tarihine Genel Bir Bakış

Aleviliğin kökenine ilişkin literatürde yer alan görüşler incelendiğinde siyasi ve ideolojik düşünceler ekseninde birtakım ilişkilendirmeler yapılır. Dolayısıyla Alevilik tarihinden bahsedildiğinde bir bakıma ideolojik bir tarihlendirme ortaya çıkar. Örneğin, Cemşid Bender’e göre, Alevilik Kassist Krallığı dönemi ile ilişkilidir ve Alevi kelimesinin kökeni ateş manasına gelen Alav kelimesinden türemiştir. Dolayısıyla Bender perspektifinden Alevilik Kürt milliyetçiliği ideolojisi ekseninde şekillendirilir ve Eski Orta Doğu ve Anadolu Kültürleri savı ekseninde bir oluşum olarak telakki edilir. Benzer şekilde misyonerler de Aleviliğin kökenini misyonerlik faaliyetleri ekseninde Hristiyanlık ile ilişkilendirir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde literatürde yer alan Şamanizm Tezi, Hristiyanlık ve Payen (Pagan) Tezi, Eski Orta Doğu ve Anadolu Kültürleri Tezi, Şiilik Tezi ve Senkretizm Tezi Aleviliğin tarihinin de farklı zaman dilimleri ve coğrafyalara taşınmasına sebebiyet verir.

Alevilik köken ilişkisi ekseninde sunulan bu tezler tıpkı Hristiyanlık tezine karşı Şamanizm tezi ile karşılık verilmesi şeklinde birbirini çürütmeye yönelik gerçekleşir. Fakat Alevi tarih yazımında temel kabul gören görüş ise Aleviliğin Orta Asya’dan günümüze kadar farklı kültürel unsurları da içerisine bir senkretik yapı olduğu telakkisidir. Bu telakki içerisinde Orta Asya eksenli Şamanizm tezi de birçok kesim tarafından kabul görmektedir.

Alevilik kelimesi üzerinden bir tarihlendirme ile Kızılbaş terimi üzerinden gerçekleştirilen bir kökenlendirme birbirinden farklı zaman dilimlerini imlemektedir. Çünkü Kızılbaşlık ifadesi bizi Safevi Devleti dönemine başka bir ifadeyle 16. yüzyıla kadar Aleviliğin tarihini götürebilmektedir. Konar göçer Türkmen ifadesi de bu noktada Alevileri Orta Asya oluşumlu bir tarihlendirmeye götürür. Bu durum kimi yazarlar tarafından dönemselsel olarak ele alınarak ortaya konur. Örneğin Rıza Yıldırım, Alevilik tarihini üç döneme ayırır ve tarihte Safevi Devleti'nin kuruluşu ile 1960'lardan sonra başlayan kentleşmenin Alevilik tarihinde iki kırılma noktası olduğunu belirtir. Rıza Yıldırım'a (2012, 137) göre Alevilik Oluşum, Safevi ve Modern Alevilik dönemi olmak üzere üçe ayrılır.

Oluşum Dönemi, İslamiyet'in kabulünden Anadolu'nun yurt olarak benimsenmesi ve Safevi Devleti dönemine kadar olan süreci işaret eder. Safevi (Kızılbaş) dönemi ise Aleviliğin Şiilik köken ilişkisini ihtiva eder. Safevi (Kızılbaş) döneminin önemi Hz. Ali kültü, 12 İmam kültü gibi Aleviliğin temel doktrinlerinin içerisine dahil olması yönündedir. Modern Alevilik dönemi ise oluşumunu henüz tamamlamamış olarak ifade edilir.

Ahmet Yaşar Ocak (1999, 387), Aleviliği iki döneme ayırır. Bunlar Hz. Ali'nin Alevilik doktrini içerisinde yer alıp almaması şeklinde başka bir ifadeyle Ali'li ve Ali'siz dönem şeklindedir. Ocak'a (1999, 387-388) göre Ali'siz dönem "X. yüzyıldan XV. yüzyılın sonları"; Ali'li dönem de "XVI. yüzyılın" başlarından itibaren ortaya çıkar. Bu noktada dikkat çekici husus Şah Hatayi'li dönem ilişkilendirmesi üzerinedir. Çünkü Ocak'a göre Şah Hatayi'nin dönemi Hz. Ali'li döneme denk gelir ve bu durum da Şah Hatayi'nin Alevi tarih yazımı ekseninde önemini göstermektedir.

Alevi tarih yazımında Şah Hatayi'nin Alevilik adına olumsuz yönlerinden biri Kızılbaş ifadesinin Şah Hatayi ile kazanılmasına rağmen Alevilerin ötekileştirildiği, soyutlanmış topluluk olarak telakki edildiği ve mezkûr terime pejoratif bir anlam yüklendiği yönünde ortaya çıkar. Dolayısıyla 19. Yüzyıldan itibaren Kızılbaşlık yerine Alevilik terimi tercih edilmeye başlanır. Abdülkadir Sezgin'e göre de Alevilik terimi "ülkemizde son 170 yıldır" kullanılmaktadır (Bakır, 2003, 28). Alevi kelimesinin kullanımı Aleviliği Hz. Ali eksenli bir oluşum olarak ele almanın da önünü açar. Çünkü Alevi kelimesinin etimolojisine bakıldığında Hz. Ali'ye bağlı, Hz. Ali'nin adından türetilmiş bir sıfat olduğu müşahade edilir.

20. yüzyılın ilk yarısından itibaren göç, kentleşme ve modernleşme gibi sosyolojik hadiseler ışığında Alevilik kent ortamında Weber'yen bir tabirle katı olan her şeyin buharlaşması manasında çözülmeye başlar. 20. yüzyıl ve sonrasında Alevilik, kamusal alanda bir uyanış iklimine girer ve teolojik eksenli bir oluşumdan kamusal alanda kimlik eksenli bir yapıya dönüşür. Kimi araştırmacılar bu dönemi "Kızılbaş Alevi Rönesansı" olarak tanımlar (Saygılı, 2015, 25). Mezkûr paradigmalarda ekseninde Alevilik artık kentte "açık toplum modeli içinde" yeni görünüm kazanır (Yıldırım, 2021, 79). Dolayısıyla Alevilik içerisinde bazı kurumlar eskiye nazaran işlevini yavaş yavaş yitirirken aynı zamanda Alevilik vakıf, dernek gibi kurumlar altında standartlaşma dönemi içerisine girer.

Alevilik vakıf, dernek gibi oluşumlarla cemevi çatısı altında kent ortamında kamusal alanda herhangi bir gizlilik içinde olmadan temsil edilmeye başlanır. Cemevleri fenomeni Massicard'ın (2007, 173) "yeni bir icat" olarak gördüğü oluşumlardır. Cemevlerinde Aleviliğin kamusal alanda temsil edilmesini sağlayan uygulamaların başında ise cem ritüelleri gelir. Cem ritüelleri Alevilik doktrini içerisinde başat konumdadır ve bu manada kırklar söylencesinin günümüzdeki bir

tekrarı niteliğindedir. Aleviler adına cem ritüellerinin vazgeçilmez unsurlarının başında ise müzik fenomeni gelir. Cem ritüellerinde Tasavvufi Türk Halk Müziği adı altında icra edilen müzik türleri; *deyiş*, *nefes*, *duvaz-ı imam*, *tevhit*, *miraçlama*, *devriye*, *nevrüziye* ve *mersiye*'dir. Mezkûr türler konuları bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Konumuz bağlamında mersiye, Alevi doktrini içerisinde farklı konumu haiz bir türdür. Bu bağlamda mersiye türünü ele alıp açıklamak, mersiyenin Alevi doktrini içerisindeki yerini belirlemek adına yararlı olacaktır.

5. Mersiye Kavramının Etimolojisi ve Semantiği

Mersiye terimi Arapça kökenli bir terimdir. Bu manada Mersiye “Arapça “resâ” kökünden” gelir (Çavuş, 2008, 132). Resa “Cahiliye Devrinde ölüye ve onun meziyetlerine ağlamak” manasında kullanılır (Toprak, 1990, 2). Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise mersiye “bir müteveffanın mahâsini tatad ile acıyıp ağlamak, bu yolda yazılan şi,,r-i hazîn”, ‘medh-i mevtâ’, ‘bu suretle yazılan şi,,r-i hüznengîz’ gibi anlamlarla karşılanmaktadır Akdoğan (2010, 267), mersiye ölüm ile ilişkilendirir ve mersiye “ölüm sonrası” kişinin becerilerine göndermede bulunarak ona karşı duyulan acıma şeklinde açıklar. Bu çerçevede mersiye, ölen bir kişinin arkasından oluşturulan manzume olarak adlandırılır. Türklerin İslamiyet’i kabul etmeden önce de şamanların yuğ törenleri sırasında seslendirdikleri sagular Türk Edebiyatında mersiye olarak yer alır; halk edebiyatında da ağıt şeklinde ifade edilir (Ateş, 2015, 208).

6. Mersiyenin Tarihsel Gelişimi

İnsanlık tarihi içerisinde yer alan ilk mersiye şiir ile ilişkilendirilir ve bu çerçevede “en eski mersiyenin de Kabil’in Habil’i öldürmesi üzerine Hz. Âdem tarafından söylendiği” ifade edilir (Toprak, 2004, 215). Karakuş’a (2014, 1) göre ilk mersiyelerin Hz. Âdem ile ilişkilendirilmesi “ölümle yan yana olması sebebiyle” gerçekleşir. İlk mersiyenin Hz. Âdem’e kadar götürülmesi ve ölümle ilişkilendirilmesinin sonucu devam eden süreçte ölen kişilerinden ardından yakılan şiirler birer mersiye örneği teşkil eder.

Turgut’a (2010, 509) göre mersiyeler Arapça menşeilidir ve daha sonrasında Farsça ve Türkçeye söylenegelmiştir. Bu çerçevede Arap, Fars ve Türk coğrafyasında farklı kullanım sahalarına ait mersiye örnekleri bulunmaktadır. Arap edebiyatındaki mersiyelerin başlangıcı Cahiliye Devrindeki kadınların ölümlerin arkasından cenaze törenlerinde söyledikleri manzumeler olarak bilinir. Bunların bilahare manzum kalıplara dökülmesiyle günümüzdeki haliyle bilinen mersiyeler ortaya çıkar. Arap dünyası dışında mersiyeler tarihsel süreç içerisinde Fars edebiyatında da önemli yer tutar. Yazıcı’ya (2004, 217) göre Rudeki, günümüze Fars Edebiyatından eseri intikal eden ilk şairdir. Karakuş (2014, 4-5), Fars edebiyatındaki mersiyeleri konularına göre üçe ayırır. Bunlar: saray ve saraydaki önemli şahsiyetlerin yakınlarıyla ilintili konular, bir yakını kaybetmiş kişinin yakını kaybetmesine binaen atfedilmiş, dini içerikli, felsefi içerikli, destani özellikli ve doğal afetler, salgınlar ve katliamlar üzerine yazılmış mersiyelerdir.

Türk edebiyatında ise mersiye örneklerine Orhun Kitabelerinde rastlanır. “Kül Tigin yok erser, kop ölteçi ertigiz. İnım Kültigin kergek boldı...Öd Tengri yaşar. Kişi oğlu kop ölgeli törümüş” (Ergin, 2011, 26). Orhun Abidelerinde yer alan mersiye örneğinde “Kül Tigin olmasa herkes ölecektir; zamanı Tanrı yaşamaktadır ve insan, ölmek için türemiştir” yazmaktadır (Karakuş, 2014, 5).

Anadolu’da ortaya çıkan ilk mersiye örneklerine ilişkin farklı görüşler bulunur. Örneğin İsen’e (1994, 8) göre Anadolu’da mersiye örneklerine ilk olarak XIV. Yüzyılda rastlanmaktadır. Bu çerçevede Anadolu’da XIV. yüzyıl şairlerinden Ahmedî’nin Süleyman Şah’a (ö. 1387) yazmış olduğu mersiye” ilk mersiye örneği kabul edilir (İsen, 1994, 8). Akar (1987, 8) ise Anadolu’daki ilk mersiye örneğinin “1348 yılında” Şeyyad Hamza’nın salgın sonucu ölümüne binaen yazılmış elli beyitlik mersiye olduğunu ifade eder.

Daha sonraki süreçte farklı yüzyıllarda muhtelif kişiler ve olay üzerine mersiyeler vücuda getirilir. Şeyhî, Çelebi Mehmed ismine yazılan mersiyeler buna örnek teşkil eder. XVI. yüzyılda Uzun Firdevsî Kutbname adlı eserinde, Hüseyin Hamza Ağa” adına bir mersiye kaleme alır. XVII. yüzyılda “Nevizade Atayî”nin genç yaşta öldürülen padişah II. Osman’a ve Sekbanzade Hüseyin Çelebi’ye” mersiye yazar. VIII. yüzyıl şairlerinden Birrî, Nesimizade Osman Ağa için; Kurbizade Mustafa Ağa (Mâilî) Ahmed Ağa için; Tokatlı Kânî ise Hayrî Seyyid Mehmed için mersiye yazmışlardır. XIX. yüzyılın başlarında vefat eden III. Selim için de birden fazla mersiye” yazılır. Enderunlu Fazıl ve Antepli Aynî, III. Selim’e mersiye yazar. Yenileşme Devri Türk edebiyatına gelindiğinde ise durum farklılaşmaya başlar ve klasik mersiye formu peyder pey değişir. Bu değişim,” klasik edebiyatta görülmeyen, ölümün felsefesini yapma, sorgulama, onu kabullenmeme gibi şekillerde karşımıza çıkar” (Karakuş, 2014, 14).

Mezkûr örnekler dışında, Hz. Ali’nin oğlu Hz. Hüseyin adına da yazılan birçok mersiye örneği bulunmaktadır. Hz. Hüseyin’in ölümü üzerine yakılan mersiyenin ilk örneğinin ise kadınlar tarafından vücuda getirildiği ifade edilir. Hz. Hüseyin’in Kerbela’da şehit edilmesi edebiyat tarihinde “maktel” adında nev-i şahsına münhasır bir türün oluşmasına ve gelişmesine” sebebiyet verir (Karakuş, 2014, 14). Türk müzik kültürü içerisinde değerlendirildiğine mersiyeler genellikle irticalen icra edilen usulsüz bir tür olarak adlandırılır. Fakat bilhassa Alevilik içerisinde usullü mersiyelere rastlamak mümkündür. Bu çerçevede Alevilikte cem ritüelleri içerisinde Şah Hatayî’ye ait “*Bugün Matem Günü Geldi (Şah Hüseyinim)*” adlı eser usullü mersiyelere örnek teşkil eder. Bu noktada klasik edebiyattaki mersiyeler ile Alevilik içerisinde Hz. Hüseyin’e yazılan mersiyeler arasında birtakım farklılıkların olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Bu çerçevede ele alındığında klasik edebiyatta mersiyeler üç bölümden oluşur ve bunlar “dölenin arkasından duyulan üzüntünün dile getirildiği bölüm, ölenin övüldüğü bölüm -mehasini tadâd ve duyulan acılara katlanmanın tavsiye edildiği” bölümlerdir (Arslan, 2010, 308). Alevilik içerisindeki mersiyeler de ise Hz. Hüseyin’e herhangi bir sitayişte bulunulmaz, iyilik ve güzellikler de anlatılmaz, genel anlamda Hz. Hüseyin’in başından geçen olaylar silsilesi anlatılır (Arslan, 2010, 308).

7. Alevi Cem Ritüelleri İçerisinde Mersiye Özeline Katharsis Fenomeni

Alevi alan yazını dikkate alındığında Hz. Hüseyin’in dışında herhangi bir insana yakılan ağtın az olduğu müşahade edilir. Gölpınarlı da bu minvalde Alevilik içerisinde mersiyelerin “bilhassa İmam Hüseyin için” yazıldığını ifade eder. Dolayısıyla Alevi doktrini içerisinde “Mersiyeler, Hz. Hüseyin’in yakınlarıyla birlikte Kerbela’da şehit edilmesini ve bu olaydan duyulan üzüntüyü dile getiren şiirlerdir” (Coşkun, 2014, 110). Akdeniz de bu minvalde cem ritüellerinde seslendirilen mersiyelerin Kerbela’da susuz bırakılarak öldürülen Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt soyundan gelen 72 kişi için” okunduğunu ifade eder (Akdeniz, 2011, 71).

Alevi cem ritüelleri içerisinde seslendirilen mersiyelerde matem, taziye, keder, şehitlerin yâd edilmesi, ölen kişiden sitayişle bahsedilmesi, kader ve kadere bağlı bir rıza duygusunun gösterilmesi, dünyanın faniliği, ölenin yakınlarının sabırlı olması ve ölümü kabullenmeleri gibi hususlar işlenir (Arslan - Erdoğan, 2009, 54). Zakirin söylerken ceme katılanların da dinlerken duygulandıkları, kimi zaman gözyaşlarına hâkim olamadığı anlar, mersiyelerin okunduğu sırada gerçekleşir” (Coşkun, 2014, 110). Bu durum duygusal bir arınmanın gerçekleştiği bir anı temsil eder. Ceme katılan topluluk üyeleri mersiyelerin seslendirildiği esnada ayakta kimi zaman ağlarken sağ ellerini sol göğüslerinin üzerine götürür ve elini vurarak duygularını sarıh bir şekilde ifade ederler (Coşkun, 2014, 137).

Görsel 1 Tekirdağ Çorlu Kırklar Cemevinde Saka Hizmeti

Gerçekleştirilen etnografik çalışmalar neticesinde Alevi topluluklarının her perşembe günü gerçekleştirdikleri birlik cemlerinde saka hizmeti esnasında *Bugün Matem Günü Geldi (Şah Hüseyinim)*” adlı mersiye yer verdikleri müşahade edilir. Saka hizmeti cem ritüellerinde on iki hizmetten biridir. Saka hizmetinde saka suyu dağıtmadaki temel gaye “inancı, yiğitliği ve dürüstlüğü simgeleyen Hazret-i Hüseyin’i sevgiyle anmak; kötülüğü, haksızlığı, zulmü, vahşeti, alçaklığı simgeleyen Yezit ve Yezit zihniyetini lanetlemektir” (Aktaş, 2010, 605).

sözleriyle birlikte melodik yapıdaki motifler Kerbela’da şehit edilenlerin acısıyla ilintili olarak inici bir yapı arz etmektedir.

Bugün Matem Günü Geldi adlı mersiye özelinde zakirin vurgu ve tonlamalarının her dörtlüğün sonuna eklenen nakarat bölümleri ile değiştiği müşahade edilir. Coşkun da bu minvalde zakirlerin dörtlük sonlarındaki nakarat kısımlarında vurgularının değiştiğine değinir. Vurgu ve tonlamalar sesin şiddetinin yükselmesi, alçalması şeklindedir. Dolayısıyla artan vurgu ve tonlama katartik durumun oluşmasını sağlayan unsur olarak dikkat çekmektedir. Bu sayede ceme katılan canların duygulanmalarının yanı sıra aynı zamanda Kerbela’da şehit edilen canların acılarının da paylaşılması sağlanmaktadır (Coşkun, 2014, 136). Mersiye özelinde sözel ve ezgisel manada katartik durumun oluşumunu sağlayan unsurlardan biri de bazı ilave sözlerin mersiye içerisine dahil edilmesi yönünde ortaya çıkar. Yazılı kaynaklarda Bugün Matem Günü Geldi adlı mersiyede Hz. Hasan’ın adı yer almasa da “Şah Hasan’ım vah Hüseyin’im” dizesinde olduğu gibi İmam Hasan adının mersiyeye ilave edilmesi sözel unsur üzerinden katharsisin sağlanmasına yardımcı olduğu müşahade edilmektedir.

Ezgisel kesitin dışında katartik durumun oluşmasında meydana gelen diğer bir etken de Türk müzik kültüründeki makamsal yapıdır. Durmaz’ın mersiyeler özelinde yapmış olduğu araştırmada ele aldığı elli örnek arasında kullanılan makamlara bakıldığında ekseriyetle Hüseyini, Uşşak, Karcıgar ve Hicaz makamlarının Alevi geleneği içerisindeki mersiyelerde yoğun olarak kullanıldığı müşahade edilir.

Alevi cem ritüelleri ekseninde mersiye özelinde ortaya çıkan katarsis durumu, Aristoteles’in Tragedyadaki katarsis durumundan farklılık arz eder. Tragedyada meydana gelen katarsis durumu korku ve acılardan sıyrılma şeklinde iken; Alevilikte mersiyeler özelinde ele alındığında meydana gelen katarsis durumu, dünyevi duygulardan arınma şeklindedir. Aristoteles katharsisi estetik bir haz olarak ele alırken, korku, eğlence, acı gibi duygulardan tragedyada katharsis ile kaçınılabileceğinden bahseder. Dolayısıyla Tragedyadaki katharsis olma durumu olumsuz duygulardan sıyrılma adına estetik bir haz olarak Aristoteles tarafından ortaya konur (Ross, 2011, 439). Cem ritüellerinde Bugün Matem Günü Geldi adlı mersiye özelinde ortaya çıkan katartik durum korku, acı ve eğlenceden sıyrılmak adına estetik bir haz yaşamadan farklı olarak teolojik bir arınmayı muhteva eder. Mersiye özelinde gerçekleşen arınma sayesinde topluluk üyelerinde kolektif bir paylaşım söz konusu olur. Bu durum da topluluk üyeleri arasında bağıllık duygusunu artırır ve grup üyeleri arasında yakın ilişkilerin ortaya çıkmasına olanak sağlar. Alevilikte mersiye özelinde meydana gelen katarsis durumu aynı zamanda Hz. Hüseyin’in şehit edilmesine yönelik bir döngüsellik içerir ve cem ritüelleri içerisinde hep bir ağızdan mersiyelerle ceme katılan bireyler Hz. Hüseyin’in öldürülmesine yönelik gerçekleşen Kerbela hadisesini Husserl’ci bir ifadeyle fenomenolojik açıdan bir nevi bu dünyayı askıya alır ve dünyevi duygularından arınır. Husserl fenomenolojisinde salt öze ulaşmak için içinde bulunduğumuz zamandan ayrılmak başka bir ifadeyle kendimizi soyutlamak gerekir. Mersiye özelinde değerlendirildiğinde de ceme katılan topluluk üyeleri Hz. Hüseyin’e binaen yazılan mersiyede Kerbela hadisesinin özünü yakalayabilmek adına içinde bulundukları zamanı askıya alırlar ve bu çerçevede çizgisel zaman olgusuna ziyade döngüsel zaman olgusunda bir esrik hale bürünürler. Bu durum Alevi doktrini ile de benzerlik gösterir. Çünkü Alevilik temelde bir döngüsellik anlayışı üzerine oluşturulur. Bu durum zaman algısının farklı telakki edilmesi gibi bir oluşum olarak dikkat çekerek ve diğer topluluklardan da ayrıışmanın koşullarından birini oluşturur. Örneğin Sünni İslâm geleneği çizgisel bir zaman anlayışı üzerine kurulu iken Alevilikteki zaman algısı döngüsellik ihtiva eder.

Mezkûr durumun ortaya çıkması da belirli olaylar dizininin gerçekleşmesiyle meydana gelmektedir. Örneğin Alevi bireyler cem ritüeli esnasında mersiyeler özelinde bir katartik durum yaşamadan önce, bir esrik hal içerisine girerler. Dolayısıyla Alevi cem ritüellerinde mersiyelerde ortaya çıkan temel durum esrik bir hal ve ardından katartik durumun gerçekleşmesi şeklinde meydana gelir. Müzik özelinde ele alındığında ise bu katartik durumun ortaya çıkmasını sağlayan temel kişi zakir ve temel çalgı da bağlamadır. Bu manada bağlama ile gerçekleştirilen ezginin katarsis durumunun oluşmasına hazırlayıcı bir metin olduğu ifade edilebilir. Zakir bağlama çalgısı ile ezgisel manada katarsis durumunun oluşmasına hazırlayıcılığı ise makamsal bir icra ile gerçekleştirir. Bağlamanın Alevilik teolojisi içerisinde telli kuran olarak adlandırılması, mezkûr duruma farklı bir kutsiyet kazandırmaktadır. Zakirin ağzından çıkan her söz de kutsal kabul edilmekte, emik bir perspektifle Alevilik özelinde zakirin ağzından çıkan her söz ayet kabul edilmektedir. Mersiyeler özelinde ele alındığında meydana gelen durum ise kutsal bir arınmayı imlemektedir.

Sonuç

Katharsis fenomeni Aristoteles tarafından literatüre kazandırılmış; korku ve acıdan arınma olarak ifade edilen bir terimdir. Farklı disiplinler tarafından kullanılmaya başlanılan mezkûr terim Türk müzik kültürü içerisinde Alevi cem ritüellerinde mersiye özelinde de karşımıza çıkmaktadır. Alevi cem ritüelleri içerisinde ele alındığında mersiyelerin Aristoteles'in korku ve acıdan arınma şeklinde değil; dünyevi duygulardan arınma şeklinde ortaya çıktığı müşahade edilir. Dolayısıyla Aristoteles'te Tragedya içerisindeki katharsisin temel gayesi karakterin iyileştirilmesi ve bu çerçevede yeniden yaratmadır, poiesis'tir. Cem ritüelleri içerisinde mersiye özelinde sağlanan katartik durumun temel gayesi ise canların Hz. Hüseyin'in çektiği acıları empati yoluyla içselleştirmesi ve bu doğrultuda içinde bulunduğu seküler duygulardan arınmasını sağlamasına yöneliktir. Aristoteles, katharsisi tragedyanın özüne yerleştirirken, katharsisin bizi daha duygusal kılmaktan ziyade bu duygulardan arındırdığını ve tragedinin hedeflediği katharsisin rahatlama ve eğlenmenininkinden farklı özel bir haz olduğunu ifade etmektedir. Mersiyeler özelinde meydana gelen katharsis ise cem ritüelleri bağlamında gerçekleşmekte ve seküler duyguların paranteze alınması yönünde ortaya çıkmaktadır.

Alevi cem ritüelleri içerisinde mersiyeler özelinde meydana gelen katartik durum, söz, ezgi, ritim ve makamsal bir bütünlük arz eder. Bu bütünlük içerisindeki temel çalgı bağlama, temel kişi ise zakirdir. Mersiyeler özelinde zakirin bağlama icrası ile meydana gelen katartik olma durumu aynı zamanda komünal bir bütünlüğün meydana gelmesini de sağlamaktadır. Cem ritüellerinde mersiyeler özelindeki katharsis olgusu aynı zamanda bir la-mekân olma yani bulunduğu mekândan arınma ve Hz. Hüseyin'in ölümünün gerçekleştiği ana gitme durumudur. Bu çerçevede Husserl'ci bir tabirle katharsis fenomeni bu dünyayı askıya alma yani epoke olma halidir. Bu durumunun sağlanmasında müzik ise bir araç rolü oynamaktadır. Cem ritüellerine katılan bireyler zakirin bağlamasıyla gerçekleştirdiği müzik edimi eşliğinde seslendirdikleri mersiyelerle ritüelistik bir uygulamayla Kerbela Olayı'nı halihazırdaki zaman dilimine taşır ve bugünkü zaman diliminde bireyleri adeta Kerbela'da yaşanan zamana götürerek duygusal bir arınma gerçekleştirirler.

Sonuç olarak etnografik çalışmalar neticesinde Tekirdağ'ın farklı ilçelerinde her perşembe günü gerçekleştirilen cemlerde saka suyu hizmeti esnasında mezkûr mersiye özelinde ceme katılım sağlayan topluluk üyelerinin zakirin önderliğinde

mersiye icra edildiği sırada gerek sözel unsurlar gerekse müziksel edim eşliğinde dünyevi duygularından arınma yaşadıkları müşahade edilir. Cem ritüellerde meydana gelen katartik etkinin, cem ritüellerinde sıklıkla kullanılan “Mey olsun içenlere, lanet Yezide” gibi sözlerle sağlandığı ve bu çerçevede bir ruhsal boşalmanın gerçekleştiği müşahade edilir. Mersiyelerde ezgisel yapıdaki katartik durumun ortaya çıkması ise düğüm ve çözümler ekseninde ortaya çıkar. Müziksel manada herhangi bir tiz yani dik sesler gerginliği, pes sesler de gerginlik sonrası meydana gelen rahatlamayı ifade eder. Bugün Matem Günü Geldi örneği üzerinden düğüm ve çözüm bölümleri incelendiğinde sözel yapıyla da ilintili bir durum meydana gelir. Gerginliğin meydana gelmesini sağlayan sesler genelde pes seslerden tiz seslere doğru yönelişler şeklinde iken; rahatlamayı ve katartik durumun ortaya çıkmasını sağlayan sesler ise durağa doğru bir hareket yönüyle ortaya çıkar.

Kaynaklar

- Akar, Metin. “Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler I-II”, *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2 (1987), 1-14.
- Akdoğan, Bayram. *Türk Din Müsikisi Dersleri*. Ankara: Bilge Ajans, 2010.
- Akpınar, Nurtaç. Elçi. *Sanat Yapıtları ve Katarsis*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Aktaş, Ali. *Anadolu’da Aleviliğin Dünü ve Bugünü*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Aristoteles. *Poetika*. çev. İsmail Tunalı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- Aristoteles. *Retorik*. çev. Mehmet H. Doğan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.
- Arslan, Fazlı. “Kerbela Türküleri”. *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Din Bilimleri)*, ed. Alim Yıldız. 3/307-322. Sivas: Asistan Yayıncılık, 2010.
- Arslan, Mehmet - Erdoğan, Mehtap. *Kerbela Mersiyeleri*. Tunceli: Grafiker Yayınlar, 2009.
- Ateş, Erdoğan. *Türk Din Müsikisi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015.
- Bağır, Mehmet. Aristoteles’in Mimesis ve Katharsis Kavramları Üzerinden Bir Fil İncelemesi: Dogville. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*. 2, (2018), 36-55.
- Can, Hülya. “Aristoteles’te Katharsis Kavramı”. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2006), 63-70.
- Coşkun, Nilgün. Çıblak). *Alevi Cemlerinde Nefesler. Nefeslerin Performans Teori Bağlamında İncelenmesi: Alevi Kültür Dernekleri Mersin Şubesi (Cemevi) Örneği*. İstanbul: Otorite Yayınları, 2014.
- Çakmak, Songül. Van Yöresi Ninnilerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi: Durum Çalışması, *Türk Müziği*, 3/2 (2023), 301-322.
- Çavuş, M. Zeliha. Stebler. Türk Edebiyatında Mersiyeler. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 38 (2008), 131-138.
- Dönmez, Banu. Mustan. Katharsis Fenomeninin Arabesk Özelindeki Görünümü, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8/2 (2011), 228-249.
- Dönmez, Banu. Mustan. *Psiko-Etik Bir Fenomen Olarak Katarsisin Müzik’teki Görünümü*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- Duman, Mehmet. Akif. Katharsis Kavramının Modern ve Klasik Anlamda Mukayesesi, İç Çelişkileri ve Kathartik Genişletme, *Türk Dili*, 69/817 (2020), 70-91.
- Düzgüner, Sevde. *Mevlevî Âyin Müsikisi ve Mevlevî Semâ Ayinlerinin Psikolojik Etkileri*, Uluslararası Mevlâna ve Mevlevilik Sempozyumu, Bildiriler II, 26/28 Ekim (2007), ed. Abdurrahman Elmalı, Ali Bakkal. 2/203-213. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat

- Fakültesi, 2007.
- Ergin, Muharrem. *Orhun Âbideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2011.
- Ersanlı, Ercümen. Bireyin İç Huzur Kazanmasında Cem Törenlerinin Etkisi, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 18/58 (2011), 105-110.
- Florea, Maria. Media violence and the cathartic effect. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 92 (2013), 349 – 353.
- Fuhrmann, Manfred. *Einführung in die antike Dichtungstheorie*. Wissenschaftliche buchgesellschaft: Darmstadt, 1973.
- Gölpınarlı, Abdülhak. *Alevi-Bektaşî Nefesleri*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1963.
- İsen, Mustafa. *Acıyı Bal Eylemek (Türk Edebiyatında Mersiye)*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1994.
- Köybaşı, Gülperi. Putgöl. Histeriden Oedipus’a Freud Teorisinde Kadınlık ve Cinsellik, *Madde, Diyalektik ve Toplum*, 3/3 (2020), 203-212.
- Lear, Jonathan. *Phronesis*, 33/1-3 (1988), 297-326. <http://www.jstor.org/stable/4182312>.
- Massicard, Elise. *Türkiye’den Avrupa’ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması*. çev. Ali Berkay. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.
- Ocak, Ahmet Yaşar. Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler Nusayriler. “*Aleviliğin Tarihî, Sosyal Tabanı ile Teolojisi Arasındaki İlişki Problemine Dair*”, ed. İsmail Kurt, Ali Tüz/385-398, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1999.
- Ross, William David. *Aristoteles*. Çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2011.
- Süzen, Rana. İğneci. Dijital Evrende Mimesisi Yeniden Düşünmek; Avatar Filmi. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 2/2 (2012), 22-31.
- Toprak, Mehmet. Faruk. “Mersiye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/215-217. İstanbul: TDV Yayınları, 2004.
- Toprak, Mehmet. Faruk. *Endülüştür Şiirinde Mersiye*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1990.
- Turgut, Kadir. Türk Edebiyatında Farsça Kerbela Mersiyeleri, “*Çeşitli Yönleriyle Kerbela*”, ed. Hakan Yekbaş/509-520, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sivas, 2010.
- Yalom, Irvin. D. *Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği*. Çev. Ataman Tangör ve Özgür Karaçam. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012.
- Yazıcı, Tahsin. “Mersiye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/217-218. İstanbul: TDV Yayınları, 2004.
- Yıldırım, Rıza. *Geleneksel Alevilik İnanç, İbadet, Kurumlar, Toplumsal Yapı, Kolektif Bellek*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.
- Yıldırım, Rıza. Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe: Tarihî Bir Dönüşümün Ana Eksenleri, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 62 (2012), 135-162.

Extended Abstract

In the tragedy in his work *Poetics*, Aristotle explains the phenomenon of catharsis as a purification through art. In Aristotle, this situation is in the form of purification from fear and pain. Therefore, the state of being free from fear and pain includes a psychological justification from the Aristotelian perspective. The phenomenon of catharsis, which Aristotle based on a psychological basis in tragedy, was later widely used by different disciplines, especially social sciences. When considered specifically in Turkish culture, the phenomenon of catharsis occurs in many areas. In this context, one of the fields where the phenomenon of catharsis emerges is Alevi cem rituals. In Alevi historiography, Hz. It is stated that the first elegy written for Hüseyin was created by women; But today, this situation takes place between men and women in terms of execution.

In this sense, the elegies written after the murder of Hussein in Karbala draw attention as a genre that creates catharsis in the actors participating in the ritual. The cathartic state that occurs

specifically in the elegy within the framework of Alevi cem rituals differs from the catharsis state in Aristotle's Tragedy. While the state of catharsis that occurs in tragedy is in the form of getting rid of fear and pain; When elegies are considered specifically in Alevism, apart from the pain and fear in the tragedy that occurs, in the secular sense, it is the suspension of emotions (epoke) in a Husserlian term. In this context, the basic elements that enable the cathartic state to emerge are words, melody, rhythm and modal structure. As a result of both literature and ethnographic studies, this study focuses on how the phenomenon of catharsis, which emerges in cem rituals, especially around the elegy called "Today is the Day of Mourning, Ah Hüseyin'im, Vah Hüseyin'im", is constructed through music.

As a result of ethnographic studies, it is observed that the members of the community who participate in the cem, especially the aforementioned elegy, during the sake water service in the cems held every Thursday in different districts of Tekirdağ, experience purification from their worldly emotions, accompanied by both verbal elements and musical acts, while the elegy is performed under the leadership of the zakir.

It is observed that the cathartic effect occurring in the cem rituals is provided by words such as "Damn Yazid", which are frequently used in the cem rituals, and a spiritual discharge occurs within this framework. The emergence of the cathartic state in the melodic structure in elegies occurs on the axis of knots and solutions. In musical terms, any high-pitched or upright sounds express tension, and low-pitched sounds express the relaxation that occurs after tension. When the node and solution sections are examined through the example Today is the Day of Mourning, a situation related to the verbal structure occurs. While the sounds that create tension generally tend to move from low sounds to high sounds; The sounds that provide relaxation and a cathartic state emerge with a movement direction towards the stop.

